

SOCIOLOGY

ГРОМАДСЬКІСТЬ МІСТА ЯК КОЛЕКТИВНИЙ СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ ДИНАМІКИ

PhD of Sociological Sciences *Mikhno Nadiya*

Ukraine, Dnipro, Oles Honchar Dnipro National University
Associate Professor at the Department of Sociology

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_wos/28022020/6911

ARTICLE INFO

Received: 15 December 2019

Accepted: 11 February 2020

Published: 28 February 2020

KEYWORDS

urban activism, city, social dynamics, new social movements, public, postmodernism.

ABSTRACT

The article deals with the phenomenon of urban activism as a manifestation of «grassroots» self-organization of city dwellers. The logic of the emergence of the centers of urban activism in the postmodern cultural situation has been determined, which is marked by the processes of deconstruction of the principles of modernity, in particular the principle of universal rationality. The possibility of conceptual arrangement and cognitive analysis of urban activism through the lens of the study of «new social movements», which is, on the one hand, a catalyst for social change, and on the other, a representation of current trends of postmodernism.

Citation: Mikhno Nadiya. (2020) Hromadskist Mista yak Kolektyvnyi Subiekt Sotsialnoi Dynamiky. *International Academy Journal Web of Scholar*. 2(44). doi: 10.31435/rsglobal_wos/28022020/6911

Copyright: © 2020 **Mikhno Nadiya**. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Актуальність теми дослідження. Громадськість міста, асоційована з міським активізмом є досить потужним важелем механізму соціальних змін і розвитку простору міста в його фізичному і соціальному вимірах. Як зазначає М. Вейорка саме активістська соціологія на сьогодні може розглядатися як мейнстрім в поясненні цілей та драйверів поточних змін: «я завжди вважав дію, соціальні відносини, соціальні рухи, індивідуальну суб'єктність, колективну суб'єктність – важливіше для розуміння світу, в якому ми живемо, важливіше абстрактних систем, механізмів, структур. Не думаю, що цього всього не існує. Але я завжди вважав, відправною точкою в науковому пошуку повинні бути актори, суб'єкти, суб'єктність, орієнтація особистостей в соціальних і політичних відносинах, що не знаходиться повністю під впливом структур» [1, с. 137]. Дійсно на межі ХХІ ст. ядро «оновленого» соціологічного тезаурусу утворили однокореневі категорії: «еко-активізм», «медіа-активізм», «кібер-активізм», «судовий активізм», «правовий активізм», «ЛГБТ-активізм», «крафтивізм», «хактивізм», «слактивізм», «акціонізм», які стали інваріантами терміна «активізм». Зважаючи на вказане, актуальним постає питання аналізу феномену міського активізму як прояву «низової» самоорганізації мешканців міста з чітким силуетом «громадянськості» з обрисами права, усвідомлення, статусу і волі, націлених на провадження «належного врядування» («good governance»).

Ступінь наукової розробленості теми. Осмислення соціальної динаміки крізь призму вивчення конвенціональної громадянської активності пов'язано з ґрунтовними працями зарубіжних науковців Дж. Александра, Ч. Брианта, В. Кімліки, Е. Мальдонадо та ін. Серед українських науковців у сфері політології, соціології, державного управління чимала увага зосереджена на вивченні ролі громадської активності в процесі оновлення сфери «політичного» з метою вирішення соціальних конфліктів ненасильницьким шляхом. Відповідно, більшість вітчизняних досліджень феномену «активізму» присвячено аналізу структур громадянського

суспільства, неформальних та неурядових організацій, громадських об'єднань, партій, профспілок, органів самоорганізації населення тощо. Відзначимо роботи С. Алфьорова, В. Брязкуна, І. Букреєва А. Глебова, Л. Горбунової, Д. Горелова, М. Кармазіної, М. Кожарінова і М. Кордонського, Е. Омельченко, К. Павлюка, Л. Пападакі, В. Савінова, Ю. Шеляженка, А. Шеховцева, Ю. Якіменка. Соціологічний модус аналізу саме міського активізму представлено в публікаціях Л. Малес, О. Мусієздова, А. Петренко-Лисак.

Мета дослідження – з'ясувати особливості міського активізму, як прояву конвенціональної громадської активності мешканців міста з урахуванням соціодинаміки.

Виклад основного матеріалу. Формування концептуальних засад дослідження громадськості міста в категоріях міського активізму набуло найбільшого розвитку на початку ХХІ ст., коли соціологічний дискурс щодо громадянської активності та ролі громадянського суспільства розширився за рахунок нових категорій: «активізм», «акціонізм», «протестна драматургія». Поява подібних аксіологічних маркерів стала ефектом перенасиченого постмодерну [2, с. 44]. Саме постмодернізм здійснив деконструкцію традиційних структур, суспільство переорієнтувалося на мережеву структуру комунікації, в якому домінує масове мислення. Держава втратила монополію на уособлення загальнонаціональної ідеї, що обернулося децентралізацією, конкуренцією змістів колективного існування, перенасиченістю та переплетенням змістів усіх існуючих ідеологій, та в цілому призвело до колапсу в системі. Зазначене спровокувало перехід в епоху з новими етичними і естетичними нормами. За визначенням німецького філософа П. Козловські, «Епоха постмодерну є часом, що залишається людям для того, щоб стати гідними загибелі» [3, с. 34]. Постмодернізм – це радикальна відмова від норм Просвітництва. Це стиль, у якому «все дозволено», «апофеоз безпідставності». Тут є лише судження, що формують безліч реальностей.

Соціальна кооперація людей навколо ідей тягне за собою створення спільнот. Їх діяльність може стати разовою або регулярною, бути спрямованою на реалізацію окремого проекту або ж систематичну роботу в рамках якоїсь концепції або програми. Одночасно з тим, як городяни усвідомлюють, що їх прагнення поділяють інші, вони розуміють, що, об'єднавши зусилля, можуть втілити свої бажання в життя. Так зароджується міської активізм [4]. Першим про право на місто заговорив французький соціолог Анрі Лефевр. У 1970-х був популярним неомарксистський рух боротьби проти капіталістичного сценарію розвитку міст. Лефевр помітив, що з триади «міська адміністрація – міський простір – міські мешканці» містяни «випадають». Міста збільшуються, будинки будуються, це задовольняє потреби міської влади і архітектурних бюро, однак ніхто не зважає на потреби людей в місті. Так почався рух повернення голосу містян у «містобудівних» процесах – розбудові міст як соціального і фізичного просторів [5].

Відповідно, під міським активізмом стали розуміти «явище самоорганізації мешканців міста, що є інвестуванням особистого часу і сил містян з активною життєвою позицією в соціальний капітал міста» [6]. Логіка виникнення «осередків» міського активізму може бути описана наступним чином: стимулом до його розгортання є незручність положення чи відчуттів людини в місті, власне дискомфорт. Маючи іманентні риси активної життєвої позиції, поодинокі мешканці міста емерджентно, а потім оформлено збудують своєю рухливістю міські системи: від комунальних до культурних. «Міський активізм ніколи не організований «зверху», за вказівкою влади, він низовий, така собі народна ініціатива», – зазначає А. Петренко-Лисак. І, визначаючи логіку революцій і шансів міста на кардинальні зміни, доповнює: «лишень тоді, коли «низи» не хочуть старого і коли «верхи» не можуть по-старому, лишень тоді революція здатна перемогти. Виходить, що революційні трансформації в місті здатні стати успішними, якщо сформується міський активізм, який за своєю суттю є низовими ініціативами, й не дарма його метафорично називають рухом «коренів трави» (grassroots)» [6].

Можливості долучитися до політики – «активізму без кордонів» у 90-х роках ХХ ст. розробляли дослідники «революцій у соціальних мережах» та революцій за допомогою мобільного зв'язку – М. Кик та К. Сікінк, які проаналізували методи моментального збирання великих груп людей, координації їх дій [7]. З'явилася практика використання вуличних перформансів – перетворення повсякденної реальності на виставу, флешмоб. Останній як «натоп, що миттєво спалахує» описано у 2002 р. в книзі Г. Рейнгольда «Розумний натоп : наступна соціальна революція» [8].

Безумовно, подібне розуміння феномену міського активізму і його революційного потенціалу пов'язують з процесами деконструкції принципів модерну, зокрема принципу універсальної раціональності. На противагу традиційній системі політичної участі та активності виникає беззмстовний активізм, коли «активність» вважається «стратегією» долання системності. Як зазначають дослідники, відбулося звільнення одиничного від ярма «тотального», спроба подолати насильство обернулося новим насильством. Карнавал гетерогенності закінчився примусовим культивуванням нової гомогенності [2, с.45].

Виходячи з зазначеного, «осередки» міського активізму, на наш погляд, можуть бути розглянутими в якості різновиду «нових суспільних рухів», що є, з одного боку, каталізатором соціальних змін, а з іншого, репрезентацією актуальних трендів постмодернізму. Базовими ідеями нових суспільних рухів, і відповідно, каталізатором міського активізму виступають якість життя, протест проти «символічних кодів», реалізація права кожного на культурну та соціальну самобутність. Відмінність полягає у тому, що міський активізм зосереджений на нових темах, нових аспектах соціальних конфліктів (регіональних, расовоетнічних, мовних, антивоєнних, антиядерних), прагне до набуття постматеріалістичних цінностей (освіти, свободи слова, реалізації своїх творчих потенцій, дотримання прав людини, індивідуального стилю життя, автономії, ідентичності). Для нових суспільних рухів vs сучасного міського активізму характерний новий тип колективної дії, де індивідуальна ідентичність домінує над колективною. Це створює нові «індивідуалізовані» форми громадянської активності, а громадянська участь визначається тенденцією до більшого втручання громадян в процес прийняття рішень на локальному, національному, глобальному рівнях. Виникнення нових суспільних рухів контекстуально становленню епохи розвитку мережевих принципів організації. Тому формати прояву громадянського активізму порівнюють з моделлю мережевої соціальної організації та виокремлюють: не ієрархічність, децентралізацію, гнучкість, рухливість, швидкість, легкість створення та розпаду структур, відкритість мережі для «входу» і «виходу», рівноправність учасників незалежно від їхньої ролі, ресурсів, вторинність форм і структур по відношенню до змісту діяльності.

Зважаючи на вищесказане, виділимо основні характеристики міського активізму, що розвивається в руслі «нових суспільних рухів»: «нові» цілі – орієнтація не стільки на трансформацію соціальних структур, скільки на зміну соціальних і культурних цінностей; «нові» засоби дії – розраховують на масову мобілізацію з метою зміни цінностей і установок; «новий» тип організації – відкидають формальні, бюрократичні способи організації; організаційні відмінності проявляються в структурній децентралізації, самоврядуванні, домінуванні горизонтальних мереж над вертикальними. Форми прояву міського активізму принципово позаінституційні, а репертуар колективних дій зводиться до: легальних форм представництва інтересів (мітинги, демонстрації); форм громадянської непокори (сидячі демонстрації, страйки, бойкоти); дій з елементами провокації і насилля (саботаж, захоплення території).

Принциповим для розуміння сутності міського активізму стає аналіз соціального портрету типового активіста. Адже новий формат громадянської активності є скоріше неінституціоналізованим типом колективних дій нових колективних акторів. Нова страта, що виконує функцію кардинальних змін всієї соціальної структури за принципами нових суспільних рухів сформована з представників нового середнього класу, з високим рівнем освіти. Підтвердженням цьому є результати соціологічного дослідження у рамках проекту «Зміцнення громад заради сталого розвитку міста», яке проводив Інститут міста спільно з соціологічною агенцією «Фама». Протягом червня-липня 2016 року соціологи опитали 100 членів львівських громадських організацій та ініціатив, провели 18 глибинних інтерв'ю з керівниками ГО та поспілкувалися із 5 експертами, які співпрацюють з громадськими активістами. На основі отриманих даних соціологи сформували соціальний портрет громадського активіста Львова. Узагальнено, ним є 30-річний львів'янин з вищою освітою, який вступає у громадську організацію з бажанням змінювати місто та робити добрі справи. Він (або вона) знає англійську, а інколи ще й польську мову, працює у сфері розвитку суспільства, урбаністики або займається організацією спортивних, культурних чи соціально спрямованих заходів. Однак не любить займатися освітньою тематикою. Міський активіст також займаються особистісним розвитком. Більшість (78%) відвідували тренінги для ГО, третина з яких відбувалася за кордоном. Найбільше громадських активістів цікавить проектний

менеджмент, організаційні навчання, навчальні візити у інші міста України та світу, а також розвиток місцевого самоврядування [9].

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, визначення сутності феномену міського активізму та дослідження процесу його змістовного розширення є демонстрацією модифікованого класичного дискурсу щодо проблеми участі громадськості міста в сферах міського управління і розвитку. В ситуації постмодерну, ми говоримо про деконструкцію традиційних структур, домінування мережевої комунікації, ситуацію коли Левіафан втратив монополію на уособлення загальнонаціональної ідеї, що обернулося як перенасиченістю та переплетенням змістів усіх існуючих ідеологій, так і модифікацією типових форм громадської активності. Сучасний міський активізм, таким чином, ми визначаємо в форматі «низової» форми самоорганізації мешканців міст, який в своїх ключових рисах відтворює логіку нових суспільних рухів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вейворка, М. (1997). Новая парадигма насилия. *Демоны мира и боги войны*. К.: Політична думка.
2. Мордовець, М. (2013). Політична активність VS політичного активізму: особливості концептуального розрізнення. *Панорама політологічних студій. Науковий вісник РДГУ*. Рівно.11. 43- 46.
3. Козловски, П. (1997). *Культура постомодерна*. М.: Республика.
4. Шестая власть: городские активисты. (2017). Режим доступа: <https://media.strelka-kb.com/bulletin3-activists>
5. Петренко-Лисак, А. (2019). Повернути містянам голос. Режим доступу: <https://kufer.media/misto/povernuty-mistyanim-golos/>
6. Петренко-Лисак, А. (2019). Урбан-тезаурус: міський активізм. Режим доступу: <https://rubryka.com/blog/urban-tezaurus-miskyj-aktyvizm/>.
7. Брязкун, В. (2008). Флешмоб: розвага для молоді чи спосіб управління людьми. *Країна знань*. 1. 41-45.
8. Рейнгольд, Г. (2006). *Умная толпа: новая социальная революция*. Г.: ФАИР Пресс.
9. Портрет громадського активіста. Інститут лідерства та управління. Режим доступу: <http://management.lviv.ua/aktualno/news/item/435-portret-aktyvista#>.